

U JAMU AVKARICU POBACANO 400 CIVILA ŽENA I DJECE (Po svjedočanstvu Hadžere Bijedić – atovi)

**Popadić navodi i razgovor Halide i mi sa Mirom Poparom, partijskim šefom ustanka:
...Ubrzo na putu za Fatnicu Halid se našao sa Mirom Poparom i zapitao ga šta se ovo dešava...
... Revolucija družice Halide, koja svojom maticom nosi i talog kontrarevolucije!
Ništa ne treba da te iznenadi...**

“Pred nas je izbila poveća skupina žena i djece. Bili su veoma uplašeni i od straha nisu mogli govoriti. Komandir ete Savo Belović je pokušao da ih oslobodi govore i da se ne plaše, da ih niko ne može dirati i da slobodno pobjeđu sa njim prema vojarni. U tom momentu naišla je skupina od oko dvadesetak ustanika koji su trčali prema Hrgudanima i vikali ... čekajte, ko ste vi, kuda vodite ove ustaše... Savo je odgovorio ... ovdje je Savo Belović sa Hrgudama, nisu valjda ovo ustaše... na čelu ove skupine je bio Vlado Radan sa Trusine. Zatražio je da mu se predaju „ustaše“ da im on sudi. Savo je oštro zaprijetio i vidno uzbuđen stao pred skupinu uzviknuvši ... pucaj Radane u mene a ne u nedužnu ženu i djecu... ne obaziru i se na to, Radan i njegova skupina su otvorili vatru i pobili žene i djecu... Ovakvih i sličnih pokušaja je bilo više, ali ništa osim oružja nije moglo spriječiti pojedine grupe „osvetnika...”

I niko od partizana i prvi proglašeni Narodni Heroj ni metka da opali!”

avkarica je kraška jama u Dabru, jedna od stotina hercegovačkih Golubnjača.

Ne znam nijednu jamu u ovom kraju bez ljudskog života negdje na dnu. Samo što ova spada u skupinu prešućenih. I to jednu veliku skupinu prešućenih. Posebno je velika skupina jama koje su korištene višestruko, neke i do kasne 1953. godine.

Odgovorno tvrdim da su i zločini počinjeni u mom gradu podijeljeni da „dozvoljene“ i „nedozvoljene“ do dana današnjeg. I to ne samo po našem elu da pobjednik nešto dozvoljava ili zabranjuje, ne, mislim da je tu prije svega riječ o nezamjeranju ili oobičajnom oportunizmu.

Jednostavno, lakše je držati govore o ustaškim zločinima '41. nego spomenuti jednog od ubojica svojih roditelja koji upravo sjedi pored tebe dok to govoriš (slušaaj mi je osobno poznat, no ime ne može biti vani, cijene i nesretne žrtve više nego njega). Ili dok isti uvijek „horga“ svete i se po „ustaškim“ selima, a niti jednog trena mu ne pada na pamet da makar vrisne protiv ubica svojih rođjenih sašavkarice!?

Svi šute, jednostavno tako je lakše.

A i ne zamjeraš se aršiji, koja jeste opet malo promijenila sastav 1945. no što da se radi! Tako se i sašavkarica mete pod stola ke rute, isto onako kako su pometene likvidacije kojima su stolaci skojevcipolagali ispite za pravovjerne, u podrumu suda, vrtu Koštane bolnice, Silosa,

i sl. Šutnjom, nezamjeranjem, injenjem, ne injenjem.

Jama sašavkarica zabetonirana

Za sašavkaricu sam prvi put uo od tate. Znao sam da se nešto desilo i ika – Ekremu radi toga, no nisam znao što niti sam kao djeak pridavao pozornost.

Ne sjeam se to no kada, no im su izašle, u ku i su se našle sve 4 knjige „Stvaranje Jugoslavije“ grupe irkovi – Ekme i – Boži – Dedijer. Tu je prvi put službeno spomenuta sašavkarica, Dedijer, kao i injenica da ih nisu pobili nikakvi etnici, ve jednostavno USTANICI!

Dedijeru se može pripisivati što god uvijek ho e, osobito megalomanija, no to je bilo precizno! Nije moglo preciznije! Sjeam se i urnebesakoji je to izazvalo. Sastan enja po „komitetu“, pisanja protesta autorima, hodanja kod svojih u Centralni komitet, SUBNOR i sl.

Netko pametan je zaključio da je to kontraproduktivno i da jednostavno treba prešutiti i da e vrijeme potpomognuto omiljenom stolacom disciplinom nezamjeranja, u initi svoje. Ispravno.

Sve su to zaista prekrili snjegovi, prašina i ostalo sme e, a i emu otvarati stare rane? A niti tati se nije poobiaju pri alo, smetnuo bi me ne im drugim i tako...

Drugi put za tu jamu sam uo od jedne neobične osobe.

Savu J... sam upoznao kao susjeda moje bake i jednu za sve druge osim mene, vrlo tešku osobu. Bio je klasična partizanska biografija, prvoborac iz okoline Trebinja, tjelohranitelj cijeli rat Glavnog Hercegovca kog Partizana, vrlo surov UDB – aš sve do masovnog čišćenja u mirovinu nakon pada satrapa Rankovića i dugo godina pasioniranog alkoholičara. Mene je volio. Nismo se često viđali sve do prelaska u Mostar negdje '82. Vjerojatno to ljeto, došao je sa suprugom da nas obiđe, klasično sijelo, sve do jednog momenta kada je moja radoznalost pobijedila razum, osobito onaj dio koji svakog uvijek uredno opominje da ne pita svašta jer bi mogao dobiti i odgovor...

Sve je počelo mojim „vještina“ temama, ratom, posljedicama, osobito ubijenim tetkama **Šamili – Šani i Eršefi**.

Savo je jednostavno znao sve i u jednom trenutku mi jednostavno rekao:
....pa dobro, porastao si dovoljno veliki, hajde, pitaj...“

Pitao sam i dobra četiri sata poslije još uvijek slušao starca, sabranog i trijeznog (godinama više nije pio), kako mirno i staloženo reda svoja sjećanja od kojih u neka morati i ponijeti sa sobom kada dođe moje vrijeme. Naime toliko su gadna, da nemaju nikakve „literarne“ vrijednosti. Samo ljudske, za pamćenje, osobito one tko smo to mi i što smo sve sposobni kada se zato ukaže, ne potreba, već samo prilika.

avkaricu je dotakao slučajno.

Po Savi:

„... svi su se omrsili, a ako nijesu svojom rukom, gledali su, znali su...“

Preciznije ne može.

Njemu osobno, bilo je svejedno. Njegov zadatak je bilo čišćenje Glavnog Hercegovca, a sve dalje ga se nije ticalo. Neosporno, sve su znali, do u ime i do u detalj, no osim nekolicine najeksponiranijih, nikada nikome nije pala dlaka sa glave. Ni '45. Nikome nije trebalo kvariti pobjedu nekakvim tamo istragama o pobijenim civilima, avkaricama ili sličnim osvetama koje idu do u sredinu pedesetih godina i za koje smo svi bili, makar djelimično. O koncentracijskim logorima da ne govorimo.

(Sa zaprepaštenjem čitam nekoliko godina star bilten „Slova Gorina“ o „Iskri“ gdje je jednostavno mrtvo – hladno zapisano da je pomoćno igralište kluba bilo pored Logora!!! To je ta šutnja o kojoj govorim, koncentracijski Logor u sred grada, o kojem nikada niko nije napisao ni slovo!!! Taj bilten i mi je napokon opravdao postojanje!!!)

Davno sam naučio da boljševizirana svijest, nadmena i arogantna preko svake mjere, ostavlja tragove tako drsko i bahato, da joj ne treba moga ni dodatka, sama sebi je najbolja optužba.

čitaju i 1. Knjigu „Arhipelaga Gulag“, shvatio sam da je glavni izvor svega o čemu Solženjicin piše, zapravo službena propaganda režima, osobito luksuzno napravljena monografija „Bjelomorski kanal“ koju je napravio i uredio niko drugi doli Maksim Gorki.

Uz svesrdnu suradnju vrhunskih sovjetskih pisaca iz tog vremena našel sa Aleksejem Tolstojem, braćom Koževnikov, Idom Averbah i td. Svi pokušaji pedesetih godina da unište sve primjerke tog stravičnog svjedočanstva o praksi komunizma, su propali, nekoliko primjeraka je doguralo i do nas...

Za ovaj tekst to je knjiga „SJE ANJA BORACA STOLA KOG KRAJA“, izašla '84. U ak 5.000 primjeraka, no ne mislim da ih ima mnogo u životu. Jednostavno, niko takve pisanje ne uzima za ozbiljno, no to je pogreška, velika pogreška.

U njima ima svega, no neosporno, kada se otklone naslage ideologije, ona je vrlo ozbiljan povijesni izvor, osobito zato što su i oni koji su je pisali i oni koji su je izdavali nisu računali na pažljive čitaoce, osobito one kojima se ona bitno samo vodi u dešavanja u stolom kraju koja nose svoju težinu do današnjeg.

Svi važniji borci, preživjeli II Svjetski Rat, imaju makar komadi teksta u kojem pišu o svojoj ulozi u Ratu i osobito Revoluciji. Samo nema otpadnika po bilo kojem osnovu, osobito Informbirovskom.

U knjizi su samo zastupljeni Pravovjerni, što i nije loše jer se time pojednostavljuje „filtriranje“ istine. I ne zahtijeva nikakve intervencije ni komentare, sve je rečeno, jasno da jasnije biti ne može. Niti što treba dodavati. Pa da krenemo.

Dušan Grk, partizan narodni heroj, jedan od vođa ustanka, jedan od vođa napada na Berkoviće,

24.08.'41. str.38 – 39,

„... Ono što je najteže palo poštenom i borbenom jezgru unutar ustanika je da je pri zauzimanju Berkovića ubijen veliki broj muslimanskog neboračkog stanovništva – žena, djece i staraca.

Nije ovdje riječ o onima koji su se s puškom u ruci suprostavili ustanicima i skoro dva dana pružali žilav otpor i branili ono što se obraniti nije moglo. Riječ je o nevinim, iznemoglim i poštenim ljudima koji bi bili sretni da se u Dabru mirno, prijateljski i susjedski žive.

To je sve što piše o pokolju koji je trajao nekoliko dana i za koji **Dušan Grk** navodi samo imena 15 učesnika i to redom onih koji nisu preživjeli rat. Iako i sam navodi ... pojedince iz porodica... ne navodi nam nijedno ime osvjetnika iako i ja znam makar desetak!?

Branko Popadić, partizan učesnik napada na Berkoviće, str. 210 – 211,

...U napadu je učestvovalo 9 ustanika čija je sa oko 700 boraca. Prema dogovoru u Jabukama, sve ustanike čije su trebale biti spremne za borbu i zauzeti polazne položaje za napad 25. kolovoza do 11 sati. Dovođenje čija u rejon polaznih položaja i sve ostalo odvijalo se prema dogovoru i čije su u predviđeno vrijeme zauzele položaje za napad...

I po Popadiću, neosporno precizno i vojnik pripreman napad, savršeno organiziran i bez improvizacija. ...Prema izjavama učesnika i preživjelih lica iz naselja, sa ustašama se pri povlačenju u utvrđeni dio uporišta kretao veliki broj neboračkog stanovništva koje je pod vatrom u toku borbe masovno ginulo. Zatim, jedan broj ustanika je nasjeo parolama kojima su huškali na osvetu insistirajući i na tome da se sve muslimansko odreda ubija, pa je na ovom stratištu izgubio život veliki broj nemoćnih i nedužnih žena, djece i starijih osoba...

....Cijeni se da je u toku borbe **na Berkovićima ima poginulo oko 50 ustaša, preko 90 naoružanih Muslimana, oko 10 oružnika i preko 180 žitelja neboračkog muslimanskog stanovništva...**

Ni u jednom svjedočenju u knjizi nisam našao podatak kako je pobijeno 180 civila! Unakrsnom vatrom ili u „pobjedni kom zanosu“?

Branko Popadi navodi i **An elka Belovi** a borca Hrgudske ete:

... Po likvidaciji posljednjeg otpora u Berkovi ima, dio Hrgudske ete nalazio se u blizini Žandarmerijske vojarnje. Pred nas je izbila pove a skupina žena i djece. Bili su veoma uplašeni i od straha nisu mogli govoriti. Zapovjednik ete Savo Belovi je pokušao da ih oslobodi govore i da se ne plaše, da ih niko ne e dirati i da slobodno po u sa njim prema vojarni. U tom momentu naišla je skupina od oko dvadesetak ustanika koji su tr ali prema Hrgu anima i vikali ... ekajte, ko ste vi, kuda vodite ove ustaše... Savo je odgovorio ... ovdje je **Savo Belovi** sa Hrguda, nisu valjda ovo ustaše... na elu ove grupe je bio **Vlado Radan** sa **Trusine**. Zatražio je da mu se predaju „ustaše“ da im on sudi. Savo je oštro zaprijetio i vidno uzbu en stao pred skupinu uzviknuvši ... pucaj Radane u mene a ne u nedužnu žene i djecu... ne obaziru i se na to, Radan i njegova skupina su otvorili vatru i pobili žene i djecu... Ovakvih i sli nih pokušaja je bilo više, ali ništa osim oružja nije moglo sprijeti pojedine skupine!

I niko od partizana i prvi proglašeni Narodni Heroj ni metka da opali?!

Tako er, Popadi navodi i razgovor **Halida omi** a s **Mirom Poparom**, partijskim šefom ustanka: ...Ubrzo na putu za Fatnicu Halid se našao sa Mirom Poparom i zapitao ga šta se ovo dešava... ... Revolucija družje Halide, koja svojom maticom nosi i talog kontrarevolucije! Ništa ne treba da te iznenadi...

Precizno, osobito ako se i lanovi KPJ uklju e u „osvetu“!

Cjelokupno preživjelo muslimansko stanovništvo se 31.08. našlo u Fatnici i zahtijevalo od Mire Popare da se nešto poduzme za njihovu zaštitu. Cijene i da ima preko 400 civila, Popara je predložio da se sklone u Bile u no njihovo vodstvo na elu sa **Mehom Dedovi em** su zahtijevali da idu u Stolac. Odredio je 20 boraca Davidovi ke ete za pratnju.

... Pokret se odvijao normalno sve do Bijeljana gdje kolonu sustižu ustani ke skupine iz družine Bjeleti a, Lali a i ostalih inicijatora bratoubila ke borbe. Prema izjavi **Obrada Šakoti a**, jednog od boraca pratnje, silnici su po eli izazivati incidente, samovoljno su preuzimali ulogu pratilaca i tom prilikom u **Bijeljanima** strijeljali 2 lica iz kolone.

Poslije kra eg dogovora boraca iz pratnje koji su bili na za elju zaklju eno je da se sa ustanicima može iza i na kraj samo sa oružjem. Pošto zbog malobrojnosti nisu bili u mogu nosti da stupe u oružani sukob, borci zvani ne pratnje su napustili kolonu na putu od Bijeljana do Vrijeke i pošli svojim ku ama. Ostao je samo komandir voda sa dvojicom boraca koji su bili sa njim na elu kolone. Kada je saznao za odustajanje ve ine boraca od daljnje pratnje, **Vojo (Vujovi)** je bio iznena en i nemo an da izvrši zadatak. Kona no, na izvorima u Vrijeci pojavio se etobaša Bjeleti sa oko 40 ustanika i plja kaša. Kada je Vojo reagirao na samovolju došljaka, re eno mu je da e za njega najbolje biti da se izgubi ili ako želi da se njima priklju i. Na kraju su ga ubje ivali da e narod biti sproveden u Stolac, dok e biti likvidirano samo nekoliko muškaraca za koje se „zna da su bili ustaše“.

Poslije ovih razgovora i Vojo se sa svojim pratiocima vratio na Davidovi e, a unesre eni narod je pao u kandže zlo inaca.

I **Miro Popara** i svi lanovi KPJ to no znaju što se desilo na Berkovi ima i što se svakodnevno dešava oko njih i iz neznanja odre uju samo 20 boraca u pratnju...

O evidac **Branko Kojovi** :

... Taj siroti narod, pretežno žene, djeca i poneki stariji ovjek, djelovali su preplašeno i zbunjeno. Kolonu je pratilo preko 40 naoružanih ustanika, više od polovine bili su obu eni u vojni ke ili žandarske

uniforme. Kad su ušli u Berkoviće, nastala je prepirka između nekih mještana i pratilaca. Ušli su se povici – dosta je proliveno krvi na Berkoviće ima! Zbog čega ovdje strada pošteni narod iz fatničkih sela?! Nastala je neopisiva gužva. Formirala su se dva tabora. Jedni su bili za osvetu, a drugi su sažaljevali narod iz Fatnice i protivili se namjerama suprotnog tabora...“

Porodica:

... O tome da li da se sprovedu u Stolac ili pobiju, nastala je velika svađa. Protivnici ubijanja, povede grupa mještana, govorili su – ako je neko kriv, vodite ga vašim kućama pa nek tamo plaka – Kad je prevladala struja koja se zalagala za ubijanje, ostalo mi je u ružnom sjećanju nasrtanje pojedinaca na nemoćne žene i djecu. Divljački su ih tukli na putu za vojarnu. U tome su se posebno isticali **Luka Kojović** i **Vlado G. Dedijer**...“

Pa ako je povede skupina mještana bila protiv, kako je onda prevladala grupa za osvetu!?

U izjavi **Vezirović Bajramović** koja se nalazila među postradalim nosećima i svoje dvogodišnje dijete, između ostalog se kaže...

...Do Berkovića je u pratnji bilo oko 40 Crnogoraca, a ovdje ih je prišlo još toliko. Kad su nas strpali u vojarnu, vodili su djevojke i mlade žene na saslušavanje. Inače te noći su nas sve pretresali oduzimajući novac, zlatninu i ostali nakit. Sutradan kad su nas potjerali na Trusinu, mnogima je bilo jasno da će nas negdje pobiti. Nosećima i dijete, zanemogla sam i ostala na zahtjevu. Zamolila sam dvojicu mladića da me puste da se vratim kući...“

Vezirović je presretnuta kod esme Žuković gdje su joj lokalni ustanici ubili dijete, a nju teško ranili. Spasili su je slučajni prolaznici i odnijeli u Milaviće gdje su je obitelji Kašiković i Popadić liječili mjesec dana.

Branko Popadić :

... Nakon noći provedene u vojarni, 3. rujna krenula je kolona ojačenog naroda uz strme strane Straževice. Pretpostavlja se da je tada u „pratnji“ bilo preko 80 najkrvoločnijih ustanika.

Jedini svjedok ovog masovnog zločina je **Hadžera Bijedić** rođena **Atović** koja je od 3. do 21. rujna tugovala među stotinama mrtvih u jami Avkarici. U svojoj izjavi kaže:

.... U prvi sumrak su nas zatvorili u vojarnu na **Berkovi ima** gdje su odmah usmrtili oko 10 muškaraca. Ubijali su ih nekim tupim predmetima. Cijelu noć grupa ustanika je pretresala i oduzimala novac i razni nakit.

Od Berkovića do jame pratila nas je velika grupa naoružanih ljudi. Čini mi se da ih je bilo preko 100. Negdje iza podne stigli smo do jame avkarice. Poslije odmora koji je trajao oko jednog sata, pošlo je odvojenje preplašenog naroda u skupinama po 10 i nastavljeno sa bacanjem u jamu.

Oko otvora se nalazilo do 10 zločinaca koji su stradalnike, jednog po jednog, udarali kundakom u glavu i tako su onesvješteni padali. Došla sam među posljednjima na red. Dogurali su me iz ruke u ruku. Tada sam osjetila jak udarac u glavu i onako ošamućena padala. Negdje pri dnu tijelo se zaustavilo na nekom ispupčenju. Kad sam došla sebi, napipala sam rukavac koji se poput lijevka širio u stranu. Tamo sam se povukla i za udo ostala nepovrijećena...

Hadžera je prišla da je ostala nepovrijećena i njena rođaka **Alija**. Igrom slučaja, obje su ostale žive i to neozlijeđene. Izvjesno vrijeme su uzimale hranu iz torbi poginulih. Kada se više nije imalo što pojesti, Alija je pokušala izaći iz jame. Dugo se penjerala i nekako uspjela doći do podzemnog vrha. Tada se spotakla i ponovo stropoštala na dno. Zadobila je teške povrede koje nije preživjela. Poslije toga, Hadžera je vikala i zvala. Jednoga dana su se čuli glasovi na otvoru jame. Čobani su je dozivali, a zatim bacali hranu sve do Aranđelova dana, 21. rujna kada su je seljaci iz obližnjih sela izvukli..."

Branko Popadić u odnosu na **Dušana Grka** proširuje listu zlikovaca na 26. Također samo onih koji su u ratu nestali. Za ostale samo njegovo svjedočenje:

...Pored inicijatora i najekstremnijih izvršilaca zločina, bilo je mnogo više pomagača i sudionika čija imena nije bilo moguće identificirati...

I tako eto jedna priča završava svoj put 75. godina poslije, samo sa jednom željom, da oni koji je pročitaju ne šute. Da jedan dan napokon skupe ljudske hrabrosti i dostojanstva, odu na avkaricu i napokon ljudski sahrane te nesretne ljude. I ne samo na avkarici, da napokon skupe ljudske hrabrosti i dostojanstva i sahrane stolne žrtve i da napokon prestanemo hodati po ljudskim kostima.

Ista ruka ih je ubijala od avkarice do Ekonomije i **Radimlje** i **Mačkova** i **Suda** i **Koštane** i **Silosa** i **Logora**.

I punila iste jame od 1941. godine do skoro neki dan.

Autor: Goran Raguž/komunistickizlocini.net